

ABDULRAZAK GURNA

ŽIVOT POSLE ŽIVOTA

Prevela s engleskog:

Olja Petronić

**Čarobna
knjiga**

JEDAN

1.

Kalifi je bilo dvadeset šest godina kada je upoznao trgovca Amura Bjašaru. U to vreme je radio za malu privatnu banku u vlasništvu dva brata iz Gudžarata. Privatne banke pod vođstvom Indijaca jedine su sklapale poslove sa lokalnim trgovcima i prilagođavale se njihovom načinu poslovanja. Velike banke su želele poslovanje kojim vladaju papirologija i osiguranja i jemstva, što nije uvek odgovaralo lokalnim trgovcima – oni su radili pomoću golom oku nevidljivih mreža i veza. Braća su zaposlila Kalifu zato što je bio u srodstvu sa njima sa očeve strane. Možda je u srodstvu prejaka reč, ali i njegov otac je bio iz Gudžarata, a u nekim slučajevima to je bila dovoljna veza. Majka mu je bila seljanka. Kalifin otac ju je upoznao kada je radio na plantaži jednog krupnog indijskog zemljoposjednika, dva dana putovanja udaljenoj od grada u kojem je stanovao većim delom odraslog života. Kalifa nije izgledao kao Indijac, ili barem ne kao ona vrsta Indijca koja se obično mogla videti u tom delu sveta. Ten, kosa, nos, sve to je kod njega vuklo na stranu majke Afrikanke, ali je voleo da obelodani svoje poreklo kada mu je to odgovaralo. Da, da, otac mi je bio Indijac. Ne izgledam tako, ha? Oženio se mojom majkom i ostao joj odan. Neki Indijci se dugo poigravaju Afrikankama, pa ih napuste kada im iz Indije stigne žena po koju su poslali. Moj otac nikada nije ostavio svoju majku.

Otac mu se zvao Kasim i rođen je u malom gudžaratskom selu koje je imalo svoje bogataše i svoje siromahe, svoje Induse i svoje

muslimane, pa čak i nešto Habšija hrišćana. Kasimova porodica bila je muslimanska i siromašna. Odrastao je u marljivog dečaka koji je navikao na teškoće. Poslali su ga u medresu u njegovom selu, a onda u državnu školu u obližnjem gradu, školu u kojoj se govorio gudžarati. Otac mu je bio poreznik koji je putovao po selima za svog poslodavca, i njegova je zamisao bila da se Kasim školuje za poreznika ili za neko drugo, na sličan način uvaženo zanimanje. Otac nije živio sa njima. Jedva da je svraćao da ih vidi dva-tri puta godišnje. Kasimova majka je brinula o slepoj svekrevi, kao i o petoro dece. On je bio najstariji i imao je mlađeg brata i tri sestre. Dve sestre – dve najmlađe – umrle su kada su bile veoma male. Otac je tu i tamo slao novac, ali uglavnom su morali sami da se brinu o sebi u selu i da rade svaki posao koji bi uspeali da pronađu. Kada je došlo vreme za to, učitelji u školi u kojoj se govorio gudžarati ohrabрили su Kasima da zatraži stipendiju u engleskoj školi u Bombaju, i nakon toga sreća je počela da mu se osmehuje. Njegov otac i neki rođaci sredili su pozajmicu kako bi mogao da nađe što bolji smeštaj u Bombaju dok bude pohađao školu. S vremenom situacija mu se poboljšala pošto je pronašao stan kod porodice školskog druga, koji mu je pomogao i da pronađe posao – da daje privatne časove mlađoj deci. Izdržavao se od crkavice koju bi tako zaradio.

Ubrzo po završetku škole dobio je ponudu da se pridruži knjigovodstvenom timu jednog zemljoposjednika na obali Afrike. To je izgledalo kao blagoslov, otvaralo je vrata mogućnosti da sam zarađuje za život, a možda doživi i poneku pustolovinu. Ponuda je stigla preko imama iz njegovog rodnog sela. Zemljoposjednikovi preci su u davnoj prošlosti došli iz istog tog sela i uvek su, kada im zatreba knjigovođa, slali po nekoga otud. Na taj su način bili sigurni da im o poslovima brine neko lojalan i zavistan. Kasim je svake godine tokom meseca posta imamu iz svog rodnog sela slao

određenu sumu novca, koju mu je zemljoposjednik odbijao od plate, da je imam preda njegovoj porodici. Nikada se nije vratio u Gudžarat.

Tako je otac pričao Kalifi o svojim borbama iz detinjstva. Pričao je zato što to očevi rade i zato što je želelo da dečak želi više. Naučio ga je da čita i piše na latinici i da razume osnove aritmetike. A kada je Kalifa malo poodrastao, negde oko jedanaeste, otac ga je poslao privatnom učitelju u obližnji grad da ga ovaj podučiti matematici i knjigovodstvu, kao i osnovama engleskog jezika. Takve ambicije i običaje doneo je sa sobom iz Indije, ali su u njegovom životu ostali neostvareni.

Kalifa nije bio jedini učenik tog učitelja. Bilo ih je četvorica, sve dečaci Indijci. Stanovali su kod učitelja, spavali na podu hodnika u prizemlju, ispod stepenica, gde su i jeli. Nije im bilo dozvoljeno da idu na sprat. Učionica im je bila sobica sa asurama na podovima i visokim prozorima sa rešetkama, previsokim da bi mogli videti napolje, iako su mogli da nanjuše otvoreni odvodni kanal koji je prolazio pored kuće. Učitelj je tu prostoriju držao zaključanu posle časova i smatrao ju je svetim prostorom, koji su morali da metu i čiste svakog jutra pre nego što počnu časovi. Časove su imali rano ujutru i ponovo kasno po podne, pre nego što se previše smrači. Rano po podne, nakon što bi ručao, učitelj je uvek odlazio na spavanje, a časove nisu imali uveče da bi se štedelo na svećama. U satima koje su imali za sebe pronalazili su razne poslove na pijaci ili na obali ili su pak lutali ulicama. Kalifa nije ni naslućivao da će se kasnije u životu tih dana prisećati sa nostalgijom.

Počeo je da radi sa učiteljem one godine kada su Nemci stigli u grad i proveo je kod njega pet godina. Bile su to godine Al Buširijevog ustanka, tokom kojeg su obalski i karavanski trgovci iz arapskog i Svahili naroda osporavali tvrdnju Nemaca da su

oni vladari zemlje. Nemci i Britanci i Francuzi i Belgijanci i Portugalci i Italijani i ko god drugi već su održali svoj kongres i iscrnali svoje mape i potpisali svoje sporazume, tako da je taj otpor bio potpuno bespredmetan. Pobunu su ugušili pukovnik Visman i njegove novoobrazovane *schutztruppe*. Tri godine nakon propasti Al Buširijevog ustanka, negde pri kraju Kalifinog života kod učitelja, Nemci su ušli u još jedan rat, ovog puta sa plemenom Hehe daleko na jugu. Ni Hehe nisu bile rade da prihvate nemačku vlast i pokazale su se tvrdoglavijima od Al Buširija, tako da su *schutztruppe* pretrpele neobično teške gubitke, pa su odgovorile odlučno i bezobzirno.

Na očevo oduševljenje, pokazalo se da je Kalifa nadaren za čitanje i pisanje i knjigovodstvo. Tada je, po učiteljevom savetu, Kalifin otac pisao braći bankarima iz Gudžarata, koji su poslovali u istom tom gradu. Učitelj je napisao pismo i dao ga Kalifi da ga odnese ocu. Otac ga je prepisao svojom rukom i dao vozaču zaprežnih kola da ga isporuči nazad učitelju, koji je pismo odneo bankarima. Svi su se složili da će učiteljevo jemstvo sigurno pomoći.

„Uvažena gospodo, napisao je njegov otac, ima li neko slobodno mesto za mog sina u vašem cenjenom poslu? On je marljiv dečko i nadaren mada neiskusni knjigovođa koji ume da piše latinicom i poseduje osnovno znanje engleskog jezika. Biće vam zahvalan celog života. Vaš skromni brat iz Gudžarata.“

Prošlo je nekoliko meseci pre nego što su dobili odgovor, a dobili su ga samo zato što je učitelj otišao da moli braću kako bi spasao svoju reputaciju. Kada je pismo došlo, u njemu je pisalo: „Pošaljite ga ovamo pa ćemo ga isprobati. Ako sve prođe dobro, ponudićemo mu posao. Muslimani Gudžarata uvek moraju da se ispomažu. Ako mi ne brinemo jedni o drugima, ko će brinuti o nama?“

Kalifa je žudeo da napusti porodičnu kuću na zemljoposjednikovom imanju, gde je njegov otac bio knjigovođa. Dok su čekali odgovor braće bankara, pomagao je ocu u poslu: evidentirao je nadnice, beležio narudžbine, pravio spiskove troškova i slušao žalbe za koje nije imao rešenje. Rad na imanju bio je težak, a plate radnika bedne. Često su se borili protiv groznica i bolova i zapuštenosti. Zalihe hrane uvećavali su obrađujući komadiće zemlje po odobrenju zemljoposjednika. I Kalifna majka Marijama radila je isto to – gajila je paradajz, spanać, bamiju i batat. Njena se bašta nalazila pored njihove skućene kućice, a njega je beznačajnost njihovog života deprimirala i mučila do te mere da je žudeo za isposničkim vremenom koje je proveo kod učitelja. I tako je, kada je stigao odgovor braće bankara, bio spreman da krene i odlučan da se pobrine da ga zadrže. I jesu, jedanaest godina. Ako su isprva i bili iznenađeni njegovim izgledom, to nisu pokazali, niti su mu to ikada napomenuli, mada neki od njihovih klijenata Indijaca jesu. „Ne, ne, on je naš brat, Gudži poput nas“, rekla bi braća bankari.

Bio je običan činovnik koji upisuje brojke u glavnu knjigu i ažurira registre. To je sve što su mu dozvoljavali da radi. Mislio je da mu ne poveravaju sasvim svoje poslove, ali tako su stajale stvari sa novcem i biznisom. Braća Hašim i Gulab bili su zelenaši, što je, kako su objasnili Kalifi, ono što bankari zapravo rade. Za razliku od velikih banaka, međutim, nisu imali mušterije sa privatnim računima. Među braćom je razlika u godinama bila mala i veoma su ličili: niski i čvrsto građeni, sa rado nasmejanim licima, širokim jagodicama i pažljivo oblikovanim brkovima. Mali broj ljudi, sve biznismeni i finansijeri iz Gudžarata, deponovali su višak novca kod njih, a oni su ga sa kamatom pozajmljivali lokalnim trgovcima na veliko i dućandžijama. Svake godine na Poslanikov rođendan u vrtu njihove vile čitan je mevlid i deljena hrana svima koji bi došli.

Kalifa je bio kod braće deset godina kada mu je Amur Bjašara došao sa ponudom. Već je poznao Amura Bjašaru, jer je taj trgovac i ranije poslovaio s bankom. Tom prilikom Kalifa mu je pomogao nekim informacijama koje vlasnici nisu znali da zna, detaljima o proviziji i kamati koji su pomogli trgovcu da sklopi bolji dogovor. Amur Bjašara mu je platio za tu informaciju. Podmitio ga je. Bio je to mali mito, a korist koju je Amur Bjašara iz toga izvukao bila je skromna, ali trgovac je morao da sačuva reputaciju nemilosrdnog igrača i, u svakom slučaju, nije mogao da odoli ničemu što se radilo ispod ruke. Kalifi je skromnost mita dozvoljavala da potisne svaki osećaj krivice zbog toga što je izdao poslodavce. Rekao je sebi da stiće iskustvo u biznisu, a to je značilo da treba da upozna i njegovu mračnu stranu.

Nekoliko meseci nakon što je Kalifa obavio poslić sa Amurom Bjašarom, braća bankari odlučila su da presele posao u Mombasu. Bilo je to u vreme izgradnje pruge od Mombase do Kisumua, a kolonijalna politika ohrabivanja Evropljana da se nastane u Britanskoj istočnoj Africi, kako su je u to vreme zvali, odobrena je i pokrenuta. Braća bankari su očekivala da će im se tamo ukazati bolje prilike, i nisu bili jedini među indijskim trgovcima i zanatlijama koji su tako mislili. U isto vreme, Amur Bjašara je širio svoje poslovanje i zaposlio je Kalifu kao činovnika zato što sam nije umeo da piše na latinici, a Kalifa jeste. Trgovac je mislio da bi mu Kalifino znanje moglo biti od koristi.

Nemci su do tada zauzdali svaku pobunu u svojoj *Deutsch-Ostafriki*, ili su barem tako mislili. Pobrinuli su se za Abuširija i proteste i otpor karavanskih trgovaca na obali. Tu bunu su ugušili posle velikih borbi, zarobili Abuširija i obesili ga 1888. godine. *Schutztruppe*, vojska afričkih plaćenika poznata pod nazivom *askari*, pod komandom pukovnika Vismana i njegovih nemačkih oficira, osnovana je u to vreme od raspuštenih nubijskih vojnika

koji su služili Britancima u borbi protiv Mahdija u Sudanu i od Šangan „Zulu“ regruta iz južne Portugalske istočne Afrike. Nemačka uprava je Abuširijevo vešanje pretvorila u javnu predstavu, kao što će uraditi i sa mnogim drugim pogubljenjima u narednim godinama. Pošto je utvrđenje u Bagamoju bilo jedno od Abuširijevih uporišta, pretvorili su ga u nemački štab – prikladan simbol njihove misije da uvedu red i civilizaciju u taj deo sveta. Bagamojo je, pored toga, bio i krajnja stanica stare karavanske trgovine, kao i najprometnija luka na tom delu obale. Njegovo osvajanje i zadržavanje bilo je značajno za demonstraciju nemačke kontrole nad svojom kolonijom.

Međutim, imali su oni tu još mnogo posla, i kako su se kretali prema unutrašnjosti zemlje, tako su nailazili na mnoge druge narode koji nisu hteli da postanu nemački podanici: Njamvezije, Čage, Merue, i najproblematičnije od svih, Hehe na jugu. Posle osam godina ratovanja konačno su zauzdali Hehe, iznurujući i slamajući i iscrpljujući njihov otpor. U slavnobitnom zanosu, Nemci su odrekli glavu vođe Heha Mkvave i poslali je u Nemačku kao trofej. *Schutztruppe askari* su, uz pomoć lokalnih regruta iz poraženog naroda, do tada već bile veoma iskusna snaga razorne moći. Bili su ponosni što ih bije glas da su okrutni, a njihovi oficiri i upravitelji *Deutsch-Ostafrike* želeli su da budu baš takvi. Nisu znali da Madži Madži pobuna samo što nije izbila na jugu i zapadu, baš onda kada je Kalifa otišao da radi kod Amura Bjašare, i da će se prometnuti u najgoru od svih buna i navesti Nemce i njihovu *askari* vojsku da počine još veća zverstva.

U to vreme je nemačka uprava donosila nove propise i pravila za poslovanje. Amur Bjašara je očekivao od Kalife da pregovara u njegovo ime. Očekivao je od njega da čita dekrete i izveštaje koje je uprava izdavala i da ispunjava potrebne carinske i poreske formulare. U svemu ostalom trgovac je zadržavao svoje poslovanje

za sebe. Uvek je nešto imao na umu, tako da mu je Kalifa bio glavni pomoćnik koji radi sve što treba, a ne činovnik od poverenja, kao što je očekivao da će biti. Trgovac mu je ponekad govorio neke stvari, a ponekad nije. Kalifa je pisao pisma, išao u kancelarije uprave po ovu ili onu dozvolu, prikupljao tračeve i informacije i odnosio sitne poklone i podmazivače ljudima za koje je trgovac želeo da ostanu podmazani. I pored toga je mislio da se trgovac u njega i njegovu diskreciju uzda onoliko koliko se uzdao u bilo koga.

Nije bilo teško raditi za Amura Bjašaru. Bio je nizak i elegantan čovek, uvek učtiv i slatkorečiv, ispravan i uslužan pripadnik verske zajednice u lokalnoj džamiji. Uvek je davao priloge za humanitarnu pomoć kada bi nekoga snašla neka mala nedaća i nikada nije propuštao sahranu komšije. Nijedan stranac u prolazu ne bi o njemu pomislio išta drugo osim da je skroman ili čak pobožan član zajednice, ali ljudi su znali da nije tako i sa divljenjem su govorili o njegovom nemilosrdnom načinu poslovanja i glasinama o njegovom bogatstvu. Tajanstvenost i bezobzirnost u poslovanju smatrale su se ključnim osobinama za trgovca. Svojim poslovanjem je upravljao kao da je zavera, voleli su da kažu ljudi. Kalifa je o njemu razmišljao kao o gusaru, jer mu ništa nije bilo strano: krijumčarenje, zelenašenje, gomilanje svega što je deficitarno, kao i uobičajene stvari – uvoz ovoga ili onoga. Šta god se tražilo, on je bio voljan. Poslove je vodio u glavi pošto nikome nije verovao, a i zato što su neki njegovi dogovori morali da budu diskretni. Kalifi se činilo da trgovac uživa u davanju mita i nezakonitim transakcijama, da ga umiruje kada u tajnosti plati za nešto što je želeo da se dogodi. Um mu je uvek proračunavao, procenjivao ljude sa kojima je imao posla. Spolja je bio drag i umeo je da bude prijatan kada je hteo, ali Kalifa je znao da je kadar da bude uistinu nepopustljiv. Nakon što je nekoliko godina radio za njega, znao je koliko je tvrdo trgovčevo srce.

I tako je Kalifa pisao pisma, davao mito i sakupljao sve one mrvice informacija koje je trgovac želeo da pobaca unaokolo, i bio je zadovoljan u razumnoj meri. Imao je njuh za tračeve, kako za prikupljanje tako i za širenje, pa ga trgovac nije korio što mnoge sate provodi u razgovorima na ulici i po kafanama radije nego za radnim stolom. Uvek je bilo bolje znati šta se priča nego biti neobavešten. Kalifa bi radije doprinomio sklapanju poslova i saznao više o tome, ali nije bilo verovatno da će se to dogoditi. Nije znao čak ni kombinaciju za otvaranje trgovčevog sefa. Ako mu je bio potreban neki dokument, morao je da zamoli trgovca da mu ga donese. Amur Bjašara je držao mnogo novca u tom sefu i nikada nije širom otvarao vrata kada bi Kalifa ili neko drugi bio u kancelariji. Ako bi mu nešto zatrebalo, stao bi ispred sefa i telom zaklonio točkić sa brojevima dok ga je okretao. Onda bi odškrinuo vrata nekoliko centimetara i posegnuo unutra poput sitnog lopova.

Kalifa je tri godine radio za *bwana* Amura kada je dobio vest da mu je majka Marijamu iznenada umrla. Bila je u kasnim četrdesetim godinama i njena smrt je bila posve neočekivana. Pohitao je kući da bude sa ocem i zatekao ga je u lošem stanju i duboko rastresenog. Kalifa im je bio jedina, ali u poslednje vreme nije mnogo viđao roditelje, tako da se malo iznenadio kada je video koliko mu je otac iznuren i slabašan. Bolovao je od nečega, ali nije bio u stanju da ode kod iscelitelja koji bi mu rekao šta nije u redu sa njim. U blizini nije bilo lekara, a najbliža bolnica se nalazila u gradu na obali u kojem je Kalifa živeo.

„Trebalo je da mi kažeš. Došao bih po tebe“, rekao mu je Kalifa.

Očevo telo je sve vreme blago podrhtavalo i nije imao snage. Više nije mogao da radi i sedeo je na tremu svoje dvosobne daščare na zemljoposjednikovom imanju, bezizražajno zureći u daljinu po vasceli dan.

„Ova slabost se samo obrušila na mene pre nekoliko meseci“, rekao je Kalifi. „Mislio sam da ću ja otići prvi, ali tvoja majka me je pretekla. Zatvorila je oči i zaspala i više je nema. Šta ja sad da radim?“

Kalifa je ostao sa njim nekoliko dana i po simptomima je znao da mu je otac mnogo bolestan od malarije. Imao je visoku temperaturu, nije mogao da zadrži hranu u sebi, oči su mu bile žućkaste, a mokraćna crvena. Iz iskustva je znao da su komarci pretnja na imanju. Kada se probudio u sobi koju je delio sa ocem, ruke i uši bili su mu prepuni ujeda. Ujutro četvrtog dana probudio se i video da otac još spava. Kalifa ga je ostavio i otišao pozadi da se opere i ugrije vodu za čaj. A onda je, dok je stajao čekajući da voda proključa, osetio jezu, pa se vratio u sobu i shvatio da otac ne spava nego da je umro. Kalifa je neko vreme stajao gledajući u njega, tako mršavog i skupljenog u smrti iako je za života bio snažan čovek i veliki borac. Pokrio ga je i otišao u kancelariju plantaže po pomoć. Telo su odneli u malu seosku džamiju pored plantaže. Tamo ga je Kalifa oprao kao što nalaže običaj, uz pomoć ljudi kojima su bili poznati ti rituali. Kasnije tog popodneva sahranili su ga na groblju iza džamije. Ono malo stvari koje su ostale iza oca i majke dao je imam džamije i zamolio ga da ih podeli onima koji ih budu hteli.

Kada se vratio u grad i još nekoliko meseci nakon toga, Kalifa se osećao kao da je sam na svetu, kao nezahvalan i bezvredan sin. To osećanje je bilo neočekivano. Veći deo života nije živeo sa roditeljima – proveo je godine sa učiteljem, a potom kod braće bankara, pa kod trgovca, i nije osećao grižu savesti što ih je zanemario. Njihova iznenadna smrt izgledala je kao katastrofa, osuda za njega. Živeo je beskorisnim životom u gradu koji mu nije bio dom, u zemlji koja je, činilo se, neprekidno u ratu, s obzirom na izveštaje o novim ustancima na jugu i zapadu.

Tada mu se obratio Amur Bjašara.

„Sa mnogom si nekoliko godina... koliko ono beše, tri... četiri“, rekao je. „Bio si efikasan i pun poštovanja. To cenim.“

„Zahvalan sam“, rekao je Kalifa, ne znajući hoće li dobiti povišicu ili će biti otpušten.

„Smrt oba roditelja tužan je udarac za tebe, znam to. Video sam koliko te je to ožalostilo. Neka se Bog smiluje dušama njihovim. Pošto radiš za mene tako posvećeno i ponizno, a i dugo, mislim da nije neprikladno da te posavetujem“, rekao je trgovac.

„Raduje me vaš savet“, rekao je Kalifa, pomislivši kako ipak neće biti otpušten.

„Ti si mi kao član porodice i dužnost mi je da te vodim kroz život. Vreme je da se oženiš i mislim da znam odgovarajuću nevestu. Jedna moja rođaka nedavno je ostala bez roditelja. Ona je pristojna devojka, a nasledila je i neku imovinu. Predlažem ti da zatražiš njenu ruku. Sâm bih se oženio njom“, rekao je trgovac sa osmehom, „da nisam savršeno zadovoljan ovako. Dobro si me služio godinama i ovo će biti odgovarajući ishod za tebe.“

Kalifa je znao da mu je trgovac poklanja i da se mlada žena tu neće mnogo pitati. Rekao je da je devojka pristojna, ali iz usta praktičnog trgovca to nije značilo bogzna šta. Kalifa je pristao na to rešenje zato što je mislio da ga ne može odbiti i zato što ga je želeo, iako je u trenucima straha zamišljao svoju buduću nevestu kao nekog grubog i zahtevnog, sa neprivačnim navikama. Nisu se sreli pre venčanja, pa ni na samom venčanju. Ceremonija je bila jednostavna. Imam je upitao Kalifu želi li da zamoli da mu Aša Fuadi postane žena, a on je rekao „da“. Onda je *bwana* Amur Bjašara, kao stariji muški rođak pristao u njeno ime. Gotovo. Posle ceremonije poslužena je kafa, a potom je trgovac lično odveo Kalifu do kuće njegove žene i upoznao ga sa njom. Ta kuća je bila imovina koju je Aša Fuadi nasledila, samo što će se ispostaviti da nije.

Aši je bilo dvadeset, Kalifi trideset i jedna godina. Ašina pokojna majka bila je sestra Amura Bjašare. Nedavna žalost još je bacala senku na Ašine oči. Lice joj je bilo ovalno i prijatno, držanje svečano i bez osmeha. Kalifi se odmah dopala, ali bio je svestan da je ona isprva samo podnosila njegove zagrljaje. Prošlo je neko vreme pre nego što je na njegov žar uzvratila svojim i ispričala mu svoju priču, a i njemu je trebalo vremena da je u potpunosti razume. Ne zato što je njena priča bila neobična, baš naprotiv, to je bila uobičajena praksa trgovaca gusara u njihovom svetu. Bila je suzdržana zato što joj je trebalo vremena da poveruje svom nedavno stečenom mužu i bude sigurna na kojoj je strani njegova lojalnost – trgovčevoj ili njenoj.

„Moj ujak Amur pozajmio je novac mom ocu, ne jednom već nekoliko puta“, rekla je Kalifi. „Nije imao izbora pošto je moj otac bio muž njegove sestre, član njegove porodice. Kada je ovaj tražio, on je morao da mu dâ. Ujak Amur nije poštovao mog oca, smatrao ga je nepouzdanim kada je o novcu reč, što je verovatno bilo tačno. Čula sam da mu moja majka to govori u lice u više navrata. Na kraju je ujak Amur tražio da mu otac prepíše svoju kuću... našu kuću, ovu kuću... kao jemstvo za pozajmicu. Ovaj je to i uradio, ali nije rekao mojoj majci. Takvi su muškarcu kada je o poslovima reč, podmukli i tajanstveni, kao da ne mogu imati poverenja u svoje lakomislene žene. Ne bi mu dozvolila da to uradi da je znala. Bila je to ružna praksa – pozajmiti novac ljudima koji ne mogu da ga vrata i onda im uzeti kuću. To je krađa. A to je ujak Amur uradio mom ocu i nama.“

„Koliko je tvoj otac dugovao?“, upitao je Kalifa kada je Aša začuvala na duže.

„Nije važno koliko“, rekla je sažeto. „Svejedno ne bismo mogli da vratimo dug. Nije ostavio ništa.“

„Sigurno je preminuo iznenada. Možda je mislio da ima više vremena.“

Klimnula je. „Sigurno nije planirao da umre. U vreme dugotrajnih kiša prošle godine patio je od malarične groznice, što mu se dešavalo svake godine, ali tada je bilo gore nego ikada ranije i nije preživeo. Iznenadilo nas je i bilo je užasno gledati ga u takvom stanju pre nego što je otišao. Neka se Bog smiluje na dušu njegovu. Moja majka nije baš detaljno poznavala njegove poslove, ali ubrzo smo saznale da dug i dalje nije otplaćen i da nije ostalo ništa čime bismo mogle makar da započnemo otplatu. Njegovi rođaci su došli da traže svoj deo nasledstva, što je zapravo bila samo kuća, ali ubrzo su saznali da ona pripada ujaku Amuru. To je bio užasan šok za sve, a naročito za moju majku. Nismo imale ništa na ovom svetu, baš ništa. Još i gore nego ništa, nismo imale čak ni svoje živote zato što nam je ujak Amur bio staratelj, kao najstariji rođak u našoj porodici. Mogao je da odluči šta će nam se dešavati. Majka se nikada nije oporavila nakon smrti mog oca. Zapravo se razbolela mnogo godina ranije i posle toga je uvek bila bolešljiva. Nekada sam mislila da je to žalost, da nije bolesna kao što kaže nego da je naprosto trunula od čemera. Zaista ne znam zašto je bila čemerna. Možda je neko bacio čini na nju, ili je možda bila razočarana svojim životom. Ponekad se ponašala kao da je posednuta i govorila je nepoznatim glasovima, pa je pozvan iscelitelj uprkos očevim protestima. Nakon što je umro, njen čemer se pretvorio u prekomernu žalost, ali u poslednjih nekoliko meseci života snašla ju je još jedna nevolja: bolovi u leđima i nešto što ju je izjedalo iznutra. Tako je rekla da joj izgleda, kao da je nešto izjeda iznutra. Tada sam znala da odlazi, da je to što joj se dešava izašlo iz okvira žalosti. U poslednjim danima brinula se šta će mi se desiti i preklinjala je ujaka Amura da se brine o meni, što je obećao da će uraditi.“ Aša se ozbiljno zagledala u muža i onda rekla: „Pa me je dao tebi.“

„Ili je mene dao tebi“, rekao je, osmehujući se, da razblaži gorčinu njenog tona. „Je li to baš tolika katastrofa?“

Slegnula je ramenima. Kalifa je razumeo, ili je mogao da nasluti, zašto je Amur Bjašara odlučio da mu ponudi Ašu. U prvom redu, tako je za nju postajao odgovoran neko drugi. Zatim, time će sprečiti svaku sramotnu vezu u koju bi mogla biti u iskušenju da stupi, padalo joj to na um ili ne. To je način na koji bi razmišljao moćni patrijarh. *Utamsitiri*, Kalifa treba da je spase od sramote i da sačuva čistotu porodičnog imena. Nije on bio ništa posebno, ali je trgovac znao ko je i brak sa njim će zaštititi njeno ime – a time i ime Amura Bjašare – od bilo kakve mogućnosti obeščašćenja. Bezbedan brak sa nekim ko zavisi od njega poput Kalife takođe će sačuvati trgovčeve interese u vezi sa imovinom, zadržati pitanje kuće u porodici, da tako kažemo.

Čak i kada je Kalifa saznao priču o kući i shvatio nepravедnost pozicije svoje žene, nije mogao da razgovara o tome sa trgovcem. Bile su to porodične stvari, a on nije bio prava porodica. Umesto toga, ubedio je Ašu da razgovara sa ujakom, da zatraži svoj deo nazad. „Ume on da bude pravedan kada želi“, rekao joj je Kalifa, i sâm želeći da veruje u to. „Poznajem ga prilično dobro. Video sam ga na poslu. Moraš da ga posramiš, da ga nateráš da ti da tvoja prava, inače će se pretvarati da je sve u redu i neće uraditi ništa.“

Na kraju i jeste razgovarala sa ujakom. Kalifa nije bio prisutan tom prilikom i pretvarao se da ne zna ništa kada ga je trgovac kasnije ispitivao o tome. Ujak je rekao Aši da je već ostavio deo za nju u svom testamentu i želeo je da za sada ostane tako. Drugim rečima, ne treba ga zamarati bilo kakvim daljim raspravama o kući.